

tenciji, kao snaga skoka preko kategorija kojima je ljudsko stanje početno sklono, to jest k mogućem povišenju bića. Ljubav je pak želja da se razvije potencija koju subjekt u sebi nosi. Otkrivanje siromaštva i ljubavi kao snaga, to jest kao potencija omogućuje nam da uočimo afirmativnu crtu spasa počevši od strasti; prijelaz koji prolazi samo biće i pokazuje materijalizaciju *télosa* što ga činjenje mnoštva konstruira.

Zajedničko nam sad izgleda kao proizvod dinamike koja se oblikuje "iznutra": to je mobilni lik *akcije ljubavi, počevši od siromaštva* (151-152).

Predavanja koja je sabrao u ovoj knjizi Negri je priredio na francuskom jeziku nakon što su *Imperij* i *Mnoštvo*, koje je zajedno s Michaelom Hardtom napisao na engleskom, već bili objavljeni. On se u ovim predavanjima ne poziva na njihov zajednički rad. Pasioniranost revolucionara koja ovdje dolazi do izražaja u njihovu je koautorstvu bila donekle ublažena, a temeljne ideje koje su razvijali u punoj međusobnoj intelektualnoj suživljenosti tamo su dobile i literarno raskošnu razradu, što je možda ponajviše bila Hardtova zasluga.

Negri nije objasnio otkud potječe i što hoće reći naslov njegove nove knjige *Tvornica porculana*, premda njezin podnaslov izrijeком upućuje na to da je riječ o novoj političkoj gramatici, to jest o pojmovnom instrumentariju kojim valja promišljati promjenu slike svijeta koja se sumarno označuje "postdogađanjima". To njegovo pregnuće doimlje se kao stanovišta pobuna protiv mahom površinskih tumačenja proturječnih pojava modernosti/postmodernosti, protiv raznovrsnih kvalifikacija najčešće irelevantnih za istinski uvid u povijesnu zbilju te promjene. Inte-

gritet osobnog životnog iskustva i teorijske spoznaje, žar revolucionarne agilnosti i svijest o povijesnoj odgovornosti političkog djelovanja osposobljavaju Negrija da nasluti, otkrije i prepozna dugoročna značenja misaonih anticipacija. U suvremenoj društvenoj filozofiji i teoriji nitko nije uočio i kreativno reaktualizirao Marxovu formulaciju o realnoj supsumpciji društva pod kapital niti je razumio bitne dimenzije značenja recentnih promjena "promjenljivog kapitala". Za to je bio potreban golem intelektualni napor profinjenog razlikovanja pojavnog i zbiljskog i snaga otpornosti spram zaraze doktrinarnog mišljenja. Bez takvog otpora nije moguće očuvati ljudsku vjeru u nadolazeće. U tome je možda bitna poruka i didaktički smisao ove Negrijeve duhovne radionice.

Matko Meštrović

Prikaz

Eric Hobsbawm

Zanimljiva vremena.

Život kroz dvadeseto stoljeće

Disput, Zagreb, 2009, 384 str.

Eric Hobsbawm, rođen 1917, po mišljenju mnogih najznačajniji živući povjesničar, svoj je dugi životni vijek opisao u autobiografiji *Zanimljiva vremena*. Profesorica Mirjana Gross u knjizi *Suvremena historiografija: Korijeni, postignuća, trajanja*, koja se bavi poviješću historiografije, Hobsbawma naziva pionikom Social Historya,

modernizacijskog pravca unutar povijesne discipline koji je potencirao odmak od tradicionalne povijesti čiji su interes bile političke elite i usredotočio se na istraživanje društvenih struktura, procesa i institucija kao pozadine povijesnih događaja. Gross također ističe i autorov doprinos *historiji odozdo*, obrazlažući to njegovom usmjerenošću na antropološke teme, odnosno na povijest *običnih ljudi*.

Hobsbawmova autobiografija peto je djelo iz njegova bogatog znanstvenog i publicističkog opusa koje je izdano na hrvatskom jeziku. Prva njegova knjiga objavljena u Hrvatskoj (1987) bila je *Doba revolucije: Europa 1789-1848*. Zanimljivo je istaknuti kako u svojoj autobiografiji Hobsbawm nalazi paradoksalnim da su se njegove knjige, unatoč tome što ga se kao povjesničara svrstavalo u *marksistički geto*, rijetko objavljivale ili se uopće nisu objavljivale u zemljama realnog socijalizma (kao iznimke navodi Mađarsku i Sloveniju, ali ne i Hrvatsku).

Knjiga *Zanimljiva vremena* podijeljena je na tri dijela: prvi dio obuhvaća osobno-politička poglavlja (1-16) koja pokrivaju razdoblje od ranih 1920-ih do ranih 1990-ih. U drugom dijelu (17. i 18. poglavlje) riječ je o autorovoj karijeri profesionalnog povjesničara. Treći dio (poglavlja 19-22) predstavlja zemlje i regije (uz rodnu mu Mitteleuropu i Englesku) s kojima je autor na ovaj ili onaj način bio povezan (Francuska, Španjolska, Italija, SAD, Latinska Amerika).

Autorova životna staza, koja je zahvaljujući njegovoj iznimnoj memoriji uspješno rekonstruirana (razdoblje kratkog 20. stoljeća, od 20-ih do 90-ih), k tomu isprepletana s njegovom političkom stazom koju je veoma obogatilo zanimljivo vrijeme

u kojem je živio (od pristupanja Socijalističkom savezu učenika u Weimarskoj Njemačkoj do rušenja Berlinskog zida), čitatelju može ponuditi dvostruko zadovoljstvo. Za početak mu nudi uvid u jednu osobnu priču, neobičnu i zanimljivu još od vremena prije autorova rođenja, kad su u jeku I. svjetskog rata njegovi budući roditelji morali ishoditi posebno dopuštenje od svojih matičnih država da bi se mogli vjenčati. Ali onaj kojeg zainteresira ova knjiga ima i jedinstvenu mogućnost da se upozna s insajderskim viđenjem minolog stoljeća od strane čovjeka kojemu je doba tako *uronjeno u politiku* podarilo veliko životno iskustvo.

U ovoj autobiografiji autor nas, evocirajući svoje životne uspomene, upoznaje s važnim političkim događajima i pojavama 20. stoljeća, koji su se na zanimljiv način isprepleli i vremenski koincidirali s dijelovima njegova života, te tako zavrijedili da dobiju svoje mjesto u ovom jedinstvenom udžbeniku povijesti 20. stoljeća. A ta je isprepletenost doista sveprisutna.

Dok nas autor, u izvanredno dočaranoj atmosferi posthabsburškog Beča, upoznaje sa svojim djetinjstvom i obiteljskom pričom, istodobno upoznajemo i političku situaciju i društvena trvenja u Prvoj austrijskoj republici – državi koja po njegovim riječima ne samo da nije željela postojati već je bila i nevolja koja nije mogla potrajati. Prateći njegov daljnji život koji s 14 godina, ostavši bez oca i majke, nastavlja u Weimarskoj Njemačkoj, točnije u Berlinu, pratimo i daljnje urušavanje versailleskog poretka. U *formalno mrtvoj* Weimarskoj Njemačkoj, netom pred Hitlerov dolazak na vlast, započinje etapa politizacije i, pokazat će se, dugogodišnji politički aktivizam tada mladog i savjesnog židovskog

učenika. Političku klimu koja je vladala među međuratnom mladom inteligencijom pobliže upoznajemo prateći njegovo živo oduševljenje komunizmom i SSSR-om te njegov svjetonazorski ulazak u generaciju koja je Oktobarsku revoluciju smatrala *namom svijeta*.

U 9. poglavlju knjige, nazvanom *Biti komunist*, takoreći iz “prve ruke”, od studenta Hobsbawma, člana Komunističke partije Velike Britanije (kamo se preselio nakon Hitlerova dolaska na vlast 1933), doznajemo mnogo pojedinosti o posebnostima europskih komunističkih partija u razdoblju Kominterne, ali i o tome što je značilo i kako je to bilo biti njihovim članom.

Komunističke ideje i stavovi nastavit će dominirati životom ovog diplomanta povijesti i na *crvenom* Cambridgeu, ali i kad se po završetku 2. svjetskog i nastupom Hladnog rata nađe u situaciji da brani svoja uvjerenja pred *križarskim globalnim antikomunizmom Zapada*. Iako nije uvijek vjerno slijedio službenu partijsku liniju, ostajao je strastveno predan idejama Oktobarske revolucije, unatoč hrvanju s raznim iskušenjima – bilo s užasima staljinizma bilo s britanskim antikomunizmom kasnih 40-ih, koji je negativno utjecao na njegovu intelektualnu karijeru, ali je, kako kaže, bio neusporedivo blaži od američkog makartizma.

Eric Hobsbawm ostao je član Komunističke partije Velike Britanije i nakon Mađarske revolucije i sovjetske oružane intervencije 1956, dakle u vremenu kada je ona izgubila četvrtinu članova, među kojima su bili i mnogi njegovi stari drugovi. Ipak, za njega je 20. kongres Komunističke partije Sovjetskog Saveza te iste godine, na kojem je Nikita Hruščov denuncirao Staljinove zločine, simbolično označio uništenje

svjetskog komunističkog poretka. Iako je već 60-ih i 70-ih zahvaljujući svojim znanstvenim radovima postajao sve ugledniji i značajniji u britanskoj i svjetskoj akademskoj zajednici (1970. postao je sveučilišni profesor) i sve se više odmicao od aktivnog političkog angažmana (iz militanta se, kaže, pretvarao u simpatizera), te iako je SSSR zbog nasilnoga gušenja socijalizma s ljudskim licem počeo sve intenzivnije gubiti naklonost europskih ljevičara (posebno onih iz mlađe generacije, koji se okreću tzv. novoj ljevici), Hobsbawm je i dalje bio član Komunističke partije Velike Britanije. Premda već zašao u zrelu životnu dob, on je još uvijek emocionalno bio onaj šesnaestogodišnji mladić koji 1933. stupa ulicama Berlina i u masovnoj ekstazi uzvikuje komunističke slogane, snažno vjerujući u srp i čekić kao *središnju referentnu točku u političkom univerzumu*. Ovaj autorov osobni primjer dugogodišnjeg sljedbeništva, a ne samo čvrste lojalnosti komunističkoj partiji, autentičan je prikaz odnosa prema politici čovjeka koji je pripadao generaciji kojoj je stranačko članstvo bilo *modus vivendi*.

Pored ovih važnih događaja koje Hobsbawm prikazuje u svom udžbeniku o povijesti 20. stoljeća našlo se mjesta i za njegovo viđenje metodoloških previranja u svjetskoj historiografiji (u čemu je aktivno sudjelovao), ali i za zanimljivu analizu društvenih i političkih procesa u zemljama i regijama koje je često posjećivao ili u njima studijski boravio duže vrijeme (Francuska, Italija, Latinska Amerika, SAD).

Za kraj ovog prikaza moram se vratiti na sam početak ove knjige, točnije na njezin proslav. U njemu autor ističe kako je najveći dio svog života *proveo gledajući i slušajući te nastojeći razumjeti povijest*

vremena u kojem je živio. Za povjesničara Hobsbawmova kova proteklo je, 20. stoljeće takvu misiju učinilo zahvalnim poslom. Najčudnije i najstrašnije stoljeće u ljudskoj povijesti njegov je život obogatilo brojnim događajima, pojedincima, grupama, društvenim, ekonomskim i političkim promjenama, a kako je to naš junak percipirao i analizirao, pokazat će nam ova zanimljiva autobiografija.

Jakov Žižić

Prikaz

Margaret MacMillan
Mirotvorci: Šest mjeseci koji su promijenili svijet

Naklada Ljevak, Zagreb, 2008, 686 str.

Nakon četiri godine krvavog sukoba Veliki je rat završio. Uslijedila je Mirovna konferencija kao najvažniji svjetski posao tog vremena na čelu s najmoćnijim ljudima svijeta – mirotvorcima. Kanadska povjesničarka Margaret MacMillan u knjizi *Mirotvorci* obrađuje najvažnijih šest mjeseci Mirovne konferencije u Parizu 1919. godine. Na njoj su u prvom planu djelovali američki predsjednik Woodrow Wilson, britanski premijer David Lloyd George, francuski premijer Georges Clemenceau te talijanski premijer Vittorio Emanuele Orlando. Mirotvorci su se tijekom Konferencije sastajali praktički svakodnevno, raspravljali, sklapali nagodbe, stvarali no-

ve zemlje, pisali ugovore, svađali se te se ponovno mirili. Kako je i sam Clemenceau svojedobno izjavio: “Mnogo je lakše voditi rat nego sklapati mir” (25). Autorica dosljedno prikazuje ovaj izrazito važan dio povijesti koji je obilježio europsku i svjetsku politiku 20. stoljeća, a čije se posljedice osjećaju i danas.

Od siječnja do lipnja 1919. godine Pariz je istodobno bio svjetska vlada, svjetski prizivni sud i svjetski parlament, odnosno kako se navodi u knjizi, žarište svjetskih bojazni i nada. Tu su se donosile ključne odluke i pokretali ključni lanci događaja, jer se ponosna, bogata i samopouzdana Europa raspala na komade. Potkraj rata nestala je Austro-Ugarska ostavljajući veliku rupu u središtu Europe koju su mirotvorci pokušali zatrpati, a samoopredjeljenje je bila opća krilatica kako narodima bivše Austro-Ugarske tako i svim drugim narodima koji su se borili za svoje zemlje. Međutim postojale su dvije stvarnosti koje se nisu uvijek poklapale, jedna je bila u Parizu, a druga na terenu, gdje su ljudi donosili svoje odluke i vodili svoje bitke. “Mogućnosti za diobu naroda bile su beskrajsne, osobito u srednjoj Europi gdje je povijest ostavila zamršeno klupko vjera, jezika i kultura. Polovica ljudi u tom dijelu svijeta mogla se ubrojiti u pripadnike ove ili one nacionalne manjine. Kako dodijeliti narode jednoj ili drugoj zemlji kad su granice između država bile tako nejasne?” (39). Možemo slobodno reći da je od svih zamisli koje je Wilson donio u Europu ideja samoopredjeljenja bila, a i ostala do danas, najspornija i najmanje jasna. Jedno rješenje bilo je prepustiti to pitanje stručnjacima – neka prouče povijest, prikupe statističke podatke i razgovaraju s lokalnim stanovništvom. Drugo rješenje, demo-